

Nederlands bos

In het dichtbevolkte Nederland heeft bos meerdere functies. Naast de productie van hout zijn de natuur-, landschap- en recreatiefunctie van groot belang.

Boswet, bosbeleid en regelgeving zorgen er voor dat het Nederlandse bos zó wordt beheerd dat recht wordt gedaan aan al die functies. Dat eist veel vakmanschap en kennis bij de bosbezitter en bij de bedrijven die boswerk uitvoeren. Het Nederlandse bos is gevarieerd en kleinschalig.

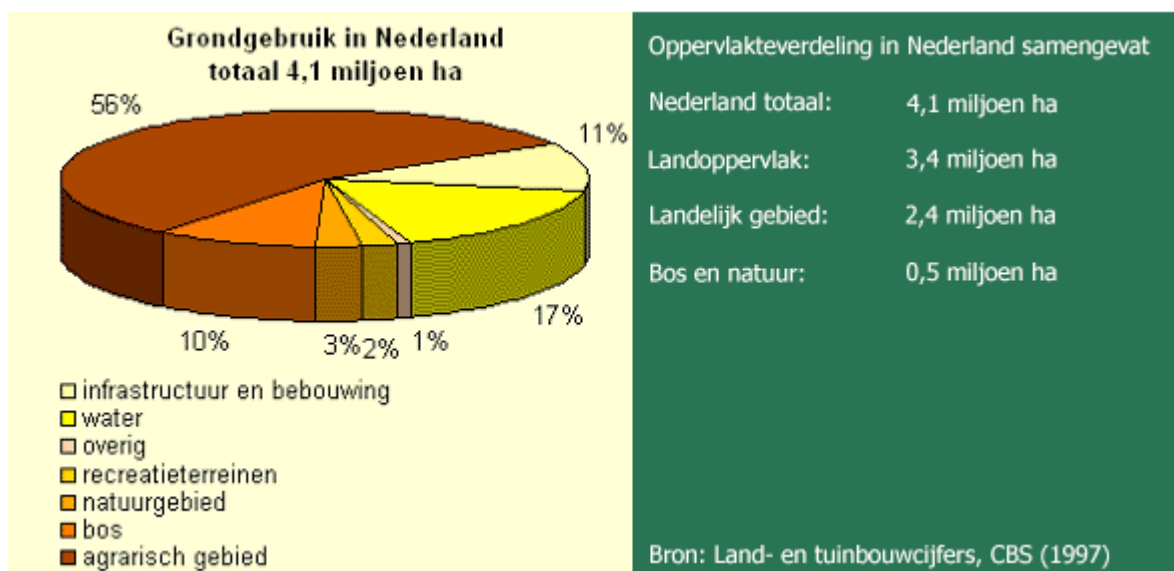

Nederlands bos: hoeveel bos is er?

In vergelijking met andere West-Europese landen heeft Nederland erg weinig bos: een dikke 330.000 ha., zo'n 10% van de landoppervlakte. Per Nederlander komt dat neer op 200 m² bos.

Er komt nog steeds bos bij. In de laatste eeuw was dat 100.000 ha. Tussen 1994 en 2020 wil het rijk er 75.000 ha. nieuw bos bij hebben.

Nederland verandert – het bos verandert mee. Was rond 1900 ongeveer 4 % van het landoppervlak bebost, nu is dat 10%. Ook het bos zelf is veranderd van monocultuur naar bos met een gedifferentieerde boomsoortensamenstelling en veelzijdige functievervulling. Tegenwoordig gebruiken we het bos vooral voor de recreatie. Er is een grote waardering voor een groene woonomgeving. Ook zijn natuur, bos en landschap belangrijk voor de bescherming van planten- en diersoorten. In Nederland staat de natuur echter onder grote druk door de bouw van woonwijken, industrieterreinen en de aanleg van (spoor)wegen. Asphalt en bebouwing nemen inmiddels al even veel plaats in als het areaal bos en natuur samen. Het is de bedoeling dat er nog meer bos bijkomt en dat het bos natuurlijker wordt. Hout is belangrijk voor het milieu: in hout wordt CO₂ vastgelegd en het is de enige grondstof die vanzelf weer aangroeit. Bovendien wordt het bosbeheer er deels door de opbrengsten uit hout betaald.

Is Nederland te vol?

Dit zijn de feiten:

- In 2000 was twaalf procent van het Nederlandse grondgebied bebouwd; bos en natuur nemen samen 13 procent in.

- In 2000 gebruikte een Nederlander gemiddeld 372 vierkante meter voor stedelijke functies en hij had 200 vierkante meter bos tot zijn beschikking en 100 m2 overige natuur.
- In 2030 zal een kwart van het oppervlak van Nederland van functie en karakter moeten veranderen teneinde de geschatte ruimtebehoeften voor wonen, werken, infrastructuur, sport en recreatie, water, natuur en landschap te kunnen accommoderen.
- De extra ruimtevrage tot 2030 wordt voor natuur en landschap geschat op 330.000 ha. Dit komt overeen met 40 x het grondgebied van het nationale park de Hoge Veluwe. Een groot deel hiervan (255.000 ha) is al in beleid vastgelegd.

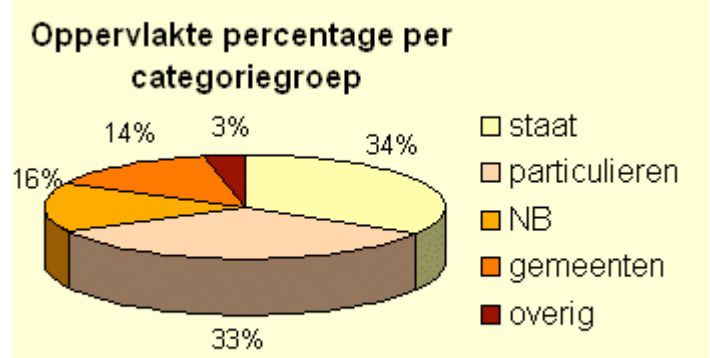
Bron: Vijfde Nota RO (2001)

Nederlands bos: van wie is het bos?

Het Nederlandse bos is eigendom van veel soorten eigenaren. Van wie het is, hangt mede af van de geschiedenis van het bos. Tot het eind van de 19e eeuw was nagenoeg al het bos in particulier eigendom. Met de industrialisatie, die in de 19e eeuw plaatsvond, groeide de vraag naar hout, mits dat kon worden geleverd in een vaste kwaliteit, op het gewenste moment en in voldoende mate. De bosbouw paste zich hierbij aan en het werd interessant om in de bosbouw te investeren. Particulieren en overheid zagen er brood in om woeste gronden te bebossen. Naast particulieren en de rijksoverheid (Staatsbosbeheer) werden ook veel gemeenten eigenaar van een stuk bos en van een bosbedrijf. Door het wegvallen van de afzet van mijnhout in de jaren vijftig en de stijgende kosten voor recreatie en natuur, was het voor particulieren na 1960 vaak niet meer interessant om bos in bezit te hebben. Ook de successierechten bij vererving waren dermate hoog, dat men de boel maar verkocht en dan het liefst aan Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten of een van de Provinciale Landschappen. Dit proces, waarbij bos overging van particulier naar de overheid of naar een natuurbeschermingsorganisatie duurde tot begin jaren 90. De situatie is nu anders. De particuliere boseigenaar houdt van zijn bezit en wil soms weer terugkopen wat eerder werd verkocht. De 70.000 ha kleinere bosbezittingen van minder dan 5 ha zijn overwegend in particulier bezit.

Verdeling van de bosoppervlakte naar eigenaarcategorie

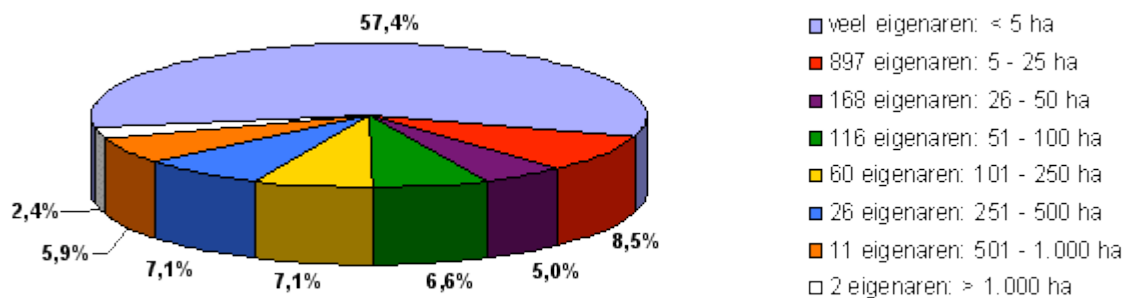
	%	Oppervlakte (ha)
Min LNV	26,9	92.395
Min Fin	1,0	3.577
Min Defensie	2,0	6.756
Overige Staat	3,8	12.915
Provincies	0,9	2.980
Gemeenten	14,1	48.284
Ov.Publ.r. org	2,0	6.756
NB-organisatie	15,7	53.848
Particulieren	33,3	114.252
Onbekend	0,5	1.788
Totaal	100	343.552

Bron: Meetnet Functievervulling Bos, opname t/m 2002

Nederlands bos: hoe groot is een bos?

Bosbezitters zijn meestal geen grootgrondbezitters. Dat is zo in Nederland, maar ook in andere Europese landen. Zo bezit de gemiddelde Finse boseigenaar niet meer dan 30 ha. bos. (Daar zijn 440.000 eigenaren met een bosbezit van 1 ha. of meer) In Duitsland heeft maar 3% van het aantal bosbedrijven een oppervlakte van meer dan 50 ha. Het Nederlandse particuliere bosbezit is niet echt anders:

Het bos is in Nederland erg kleinschalig. Dat blijkt ook wel uit onderstaande statistiek:

Grootteklasse	Oppervlakte (ha)	Aantal complexen
0,5 tot 5 ha	70.737	46.139
5 tot 10 ha	30.249	4.351
10 tot 20 ha	32.870	2.355
20 tot 50 ha	49.520	1.601
50 tot 100 ha	40.653	581
100 tot 200 ha	41.442	295
200 tot 500 ha	44.768	148
500 tot 1000 ha	27.336	42
1000 en meer ha	22.274	14
Totaal	359.848	55.526

Bron: Meetnet Functievervulling Bos, opname t/m 2002

Nederlands bos: welke boomsoorten?

De wijze waarop het Nederlandse bos zich in de toekomst ontwikkelt, is hangt af van veel factoren en is dan ook niet eenvoudig te voorspellen.

Op basis van de sinds 1984 gerealiseerde verjonging kan wel iets worden gezegd over de verandering in soortensamenstelling. De trend is dat loofboomsoorten een belangrijkere rol in het Nederlandse bos gaan spelen.

Uitzondering is de populier: die boet juist sterk aan betekenis in in het Nederlandse bos. Bij de naaldboomsoorten is er alleen van de douglas voldoende jong bos om de huidige houtvoorraad duurzaam in stand te kunnen houden.

Vanuit de rondhoutverwerkende industrie, die juist is gespecialiseerd in de verwerking van naaldhout, is er belangstelling voor een duurzaam aanbod van grenen, douglas, lariks en vurenhout. Maar uit de statistieken blijkt dat het aanbod van grenen, vuren en lariks uit het Nederlandse bos niet duurzaam is gegarandeerd. Er is niet voldoende gezorgd voor bosverjonging van deze voor de houtoogst en houtverwerking belangrijke soorten om het huidige voorraad-, en dus ook bijgroei-niveau, op termijn te handhaven.

De eerste tekenen voor dit fenomeen is al te zien bij de overbenutting van grove den.

De oogst van grenen is 6% groter dan de bijgroei.

Dit is het gevolg van de onevenwichtige opbouw van de populatie grove den:

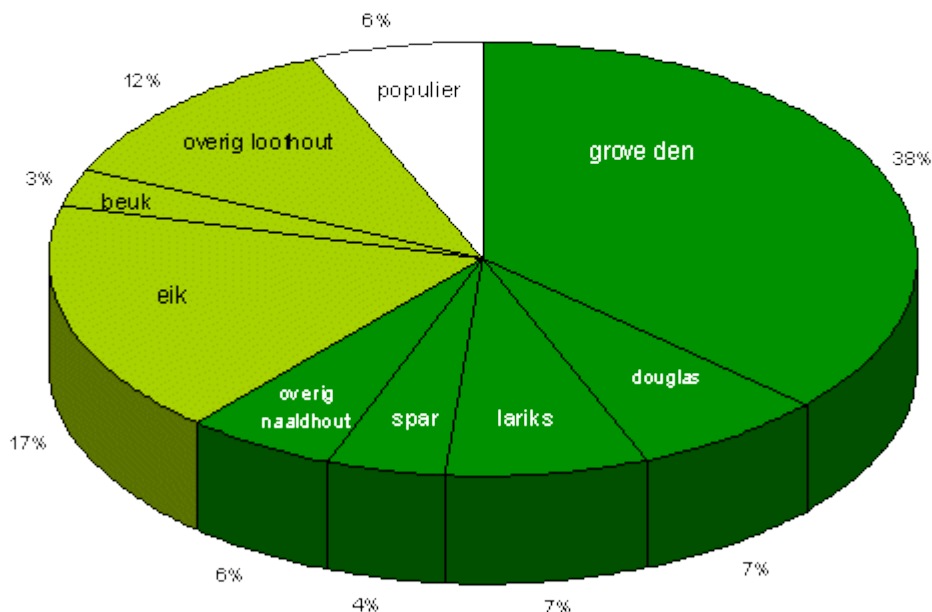
er zijn teveel oude bomen en er is te laat en te weinig nieuw grove dennenbos geplant.

Welke boomsoorten?

NAALDHOUT

LOOFHOUT

POPULIER

Nederlands bos: boomsoorten kiezen

Op de langere termijn hebben bouseigenaren mogelijkheden om het productieproces te sturen. Met name bij verjonging heeft de bouseigenaar de mogelijkheid om de boomsoortensamenstelling aan te passen aan de vraag. Deze vraag is echter op de langere termijn niet scherp te formuleren. In de praktijk van vandaag blijken met name die boomsoorten de beste marktkansen te hebben, die veelzijdig inzetbaar hout leveren. Dit is hout dat voor veel verschillende gebruiken toepasbaar is, bijvoorbeeld voor palen, vezelplaten, papier en gezaagd hout. In het algemeen zijn dat houtsoorten die een lange houtvezel hebben: naalddhout en populier.

Het Nederlandse rondhoutverbruik bestaat op dit moment voor 60% uit naalddhout en 40% uit loofhout (voornamelijk populieren). Van dit naalddhout komt 60% (ruim 400.000 m³) uit het Nederlandse bos. Voor het behouden van een vitale Nederlandse rondhoutverwerkende industrie is het essentieel dat de houtaanvoer naar omvang en samenstelling ook op de lange termijn is gewaarborgd. Op basis van oogstcijfers zien we echter dat de kans groot is dat deze aanvoer dramatisch gaat veranderen als niet ingegrepen wordt. Het aandeel naalddhout in de bomen met de dunste diameter (=recente verjongingen) is in 15 jaar gedaald van gemiddeld 50% naar 41%. De sterkste dalingen deden zich voor bij grove den, van 24% naar 20%, en lariks van 4% naar 2%. Berk heeft zich in dezelfde periode sterk uitgebreid van 14% naar 18%. Verder blijkt het aandeel inheemse boomsoorten in de diameters tot 20% inmiddels 74% te bedragen, terwijl ook de bomen met een dikkere diameter (20-30 cm) voor 70% uit inheems materiaal bestaan. Het Programma Beheer zal deze ontwikkeling eerder nog stimuleren dan keren.

Voor de beschikbaarheid van hout op de langere termijn betekent dit:

- Een dramatische daling van het beschikbare naalddhout, het hout waarop de Nederlandse industrie drijft. Met name het aanbod van grove den, lariks en fijnspar zal sterk terug lopen.
- Omdat relatief snelgroeiende houtsoorten worden vervangen door langzamer groeiende inheemse boomsoorten, leidt dit op termijn tot een daling van de bijgroei en dus van het potentiële oogstvolume.

- Een vermindering van bruikbaar kwaliteitshout waardoor het beroep op de buitenlandse bossen verder zal toenemen.

Als Nederland een bijdrage wil blijven leveren aan de productie van de hernieuwbare grondstof hout, dan zal de overheid niet alleen boscigenaren moeten stimuleren om bossen duurzaam te beheren maar moet zij ook oog hebben voor de samenstelling van de toekomstige houtoogst en hiermee in overeenstemming een beleid voeren. Kiezen dus voor naaldhoutsoorten en populier.

Nederlands bos: correctie bossamenstelling

Om de leveringszekerheid van de door de industrie meest gewenste houtsoorten op lange termijn te kunnen garanderen, is een actief overheidsbeleid gewenst dat tot doel heeft om samen met boscigenaren ervoor te zorgen dat het Nederlandse bos ook op termijn de gewenste houtstroom genereert.

Concreet betekent dit:

- Bevorder de verjonging van douglas waar mogelijk. Deze boomsoort moet een deel van het wegvallen uit de bossamenstelling van grove den, overige den en fijnspar in de toekomst gaan compenseren.
- Vergroot de oppervlakte lariksbos jaarlijks met 500 ha. Tussen 1992 en 1996 is dit areaal met 11% gedaald (= 2.000 ha). Doel van deze actie is het op peil houden van het aandeel lariks in de bossamenstelling.
- Verhoging aandeel populier bij aanleg nieuw bos. Op de middellange termijn is er één boomsoort die vanwege zijn omlooptijd en het feit dat deze met name in de bosaanlegfase van betekenis is, extra aandacht dient te krijgen: populier. Om de populier te behouden voor de houtproductie zal het gebruik van deze boomsoort bij bosuitbreiding moeten worden gestimuleerd. Populieren in de vorm van productiebos zijn niet natuurlijk te verjongen. In de bosuitbreiding, in menging met andere (blijvende boomsoorten), is er voor de populier een belangrijke plaats omdat deze boomsoort er voor zorgt dat:
 - snel zichtbaar en afwisselend bos van de grond komt, dat al vanaf het begin aantrekkelijk is voor de vele gebruikers.
 - na kap van de populieren het bos niet verdwijnt maar de overblijvende bomen snel de plaats van de populieren kunnen overnemen.
 - er op termijn hout beschikbaar komt dat de boscigenaar al vroeg inkomsten levert en de houtverwerking de continuïteit van de beschikbaarheid van deze belangrijke houtsoort verzekert.

Het aandeel populieren in toekomstige bosuitbreidingen moet daartoe tenminste 40% bedragen.

Nederlands bos: exoten in de bosbouw

De meeste bosbezitters, houthandelaren en houtverwerkers houden zich alleen met het begrip exoot bezig wanneer zij daar door derden toe worden gedwongen. Alleen in kringen van natuurbeschermers worden exoten actief teruggedrongen in het bosbestand. Daarmee is het kernpunt van de exotendiscussie meteen in beeld gebracht: *exoten passen minder bij natuur, maar produceren wel prima.*

Onder exoten worden die boomsoorten verstaan die volgens het Ministerie van LNV niet behoren tot de [inlandse boomsoorten](#), de boomsoorten die in Nederland van oudsher voorkomen.

De belangrijkste exoten voor de Nederlandse bosbouw zijn douglas, spar, lariks, Amerikaanse eik, Corsicaanse en Oostenrijkse den. De teelt ervan werd bij bosaanleg en bij herbebossing gestimuleerd en gesubsidieerd door LNV. Op het moment dat een productiedoelstelling prevaleert, dan wel mede belangrijk gevonden wordt, is er geen reden om geen gebruik te maken van exoten. Anders ligt dat als natuurdoelstellingen gaan prevaleren en de link gelegd wordt tussen natuur en inheems, of niet-exoot. Hoe die link gelegd wordt is waarschijnlijk immer arbitrair. In elk geval hebben de symposia en studiebijeenkomsten van de laatste jaren geen eenduidig beeld opgeleverd. Er spelen nog steeds kwesties als: wat is een exoot precies, waarom en onder welke omstandigheden mag een exoot niet of juist wel geteeld worden, hoe kunnen we bij "de maatschappij" te rade gaan over het al dan niet

accepteren van exoten, etc. Hoewel deze vragen nog geen eenduidig antwoord kennen, is het wel de keuze geweest van LNV om stelling te nemen. Die stelling komt neer op het tolereren van exoten en het minder belonen van het bestaan ervan dan van inheemse boomsoorten. Daarmee heeft LNV zich in elk geval gedeeltelijk achter de 'natuurdoelstelling' geschaard en neemt zij afstand van eerder beleid dat bosbouw met inbegrip van exoten toejuichte.

Die koersknik is verwarrend voor de bouseigenaren en houtmarkt. Bosbouw is langetermijnwerk en daar zou een stabiel langetermijnbeleid bij moeten horen. Voor vele bosbouwers is ook niet duidelijk waarom exoten opeens minder vriendelijk bejegend zouden moeten worden: de productie is bij een goede boomsoortenkeuze goed, de afzetmogelijkheden zijn goed, veel recreanten waarderen de aanwezigheid van soorten als douglas, fijnspar en lariks. Toch wordt de teelt ervan blijkbaar (zie Programma Beheer) minder gewaardeerd door de overheid (LNV).

De kaarten lijken geschud: de houtproductie verliest het in de exotendiscussie van de natuur. Dat strookt niet met het stimuleren van de houtproductiefunctie van de Nederlandse bossen. Met het LNV beleid als uitgangspunt wordt 'duurzaam' gelijk gesteld met minder of geen exoten. Meer natuur leidt tot minder houtproductie in Nederland: is dat de uitkomst van een 'nationaal debat' of het gevolg van ambtelijke beleidskeuzen?